

Het begint met luisteren

Ledevaartkerk Chaam, zondag 11 november 2018

Ds. Sara Dondorp

Eerste Schriftlezing: Leviticus 19: 1-2 en 9-18

Tweede Schriftlezing: Marcus 12: 28-34

Inleiding

Het is vandaag 11 november. Een datum met allerlei betekenissen. Hier in Brabant, en ook in Limburg, is 11 november het begin van de Carnaval.

En het is ook de gedenkdag van de Heilige Martinus. Sint Maarten, die de helft van zijn mantel aan een bedelaar gaf. Niet omdat hij een halve mantel wilde houden, maar omdat de kledij van een Romeins militair voor de helft bezit was van de drager en voor de helft van Rome. Hij gaf dus niet de helft van zijn bezit, maar zijn hele bezit.

Bij onze zuiderburen en ook in Frankrijk en Engeland is 11 november de dag van de wapenstilstand: einde van de Eerste Wereldoorlog. Vandaag is dat precies 100 jaar geleden. Maar wij houden ons vandaag met andere zaken bezig.

De eerste lezing is uit Leviticus. Dit boek kennen we vooral als een wetboek. Er staan heel veel wetten en regels in. Sommige daarvan zijn voor ons niet meer begrijpelijk, andere zijn nog altijd geldig als het gaat om goed samenleven met mensen onder elkaar. De Leviticuslezing van vanmorgen eindigt met een regel die wij vooral kennen uit het Nieuwe Testament.

In de evangelielezing van vanmorgen gaat het ook over geboden, toegespitst op de vraag: Wat is van al die geboden het belangrijkste gebod?

Overdenking

Gemeente van Jezus Christus,

Luisteren, daar begint het mee. Een Schriftgeleerde vraagt Jezus naar de bekende weg. Iedereen die een beetje thuis is in de joodse Schrift, kent het Shema Israël: Hoor Israël! De Eeuwige is één. We vallen vanmorgen midden in een gelijkhebberig gesprek. Althans, zo staan de omstanders er in. Het lijkt wel alsof Jezus ze een koekje van eigen deeg geeft. De vraag is: 'Wat is het eerste of grootste gebod?' Luister! zegt Jezus. Luister! Daar begint het mee. Luisteren, dat valt vaak niet mee. Dat is heel wat anders dan stil wachten tot de ander is uitgepraat, om vervolgens nog eens duidelijk uit te leggen dat jij gelijk hebt, en daarna te concluderen dat die ander dus niet geluisterd heeft. Op die manier kan een echopot ook luisteren. Maar dat is hier nadrukkelijk niet bedoeld.

Wat is er aan de hand? Farizeeën en Sadduceeën bestoken Jezus met vragen. Sadduceeën zijn de machthebbers in de tempel. Een kliek van rijke, conservatieve lieden die de lakens uitdelen. Zij geloven niet in wederopstanding en willen dat van Jezus horen. Die laat zich niet voor dat karretje spannen. Geloof in een leven na de dood is geen onderwerp om over te praten in een welles-nietes sfeer. "God is geen God van doden maar van levenden." Dat is niet iets om over in discussie te gaan, dat is iets om verheugd over te zijn, iets om te vieren!

Blijkbaar willen de Schriftgeleerden naar een eindconclusie toe. Een van hen vraagt naar een beknopte samenvatting van de wet. Het lijkt een beetje op het verhaal over Rabbi Hillel die een vraag krijgt van een heiden die proseliet wilde worden: "Kan je mij de hele

Thora uitleggen in de tijd dat ik op één been sta?" Het antwoord van Rabbi Hillel is klassiek geworden: "Wat jij haat, doe dat je naaste niet aan. Dat is de hele Thora. De rest is commentaar. Ga en leer!" Op het eerste gehoor lijkt het een makkelijk antwoord. Houd je aan die ene regel, en je zit goed. Maar vergeet de laatste woorden niet: Ga en leer! Met leren, met openstaan voor wat anderen je bijbrengen, ben je je hele verdere leven nog bezig.

Die Schriftgeleerde gedraagt zich als onwetende heiden; Jezus vertelt hem wat hij uiteraard al lang weet: "Luister Israël, de Eeuwige onze God is één!" Als je daar nu eens werkelijk mee begint, met luisteren! "Je zal de Eeuwige liefhebben met heel je hart, met heel je ziel, met heel je verstand en met heel je kracht." Jezus citeert hier Deuteronomium 6. Een overbekende tekst. Begin nu maar eens met echt luisteren! Luister Israël. Luister naar de stem van de Eeuwige. De stem die vaak niet concreet te horen is. De Eeuwige die vraagt om liefde met alles wat in je is. Je hart, je ziel, je verstand en je kracht: kortom je emotie én je ratio. Gods liefde, die begint met luisteren. Werkelijk luisteren, niet luisteren als een echoput.

Dat is helaas wel hoe luisteren in onze wereld vaak gaat. Tot aan de ontluisterende taferelen in het Witte Huis. Een journalist die wordt afgevoerd omdat hij verkeerde vragen stelt. Maar dichterbij huis maken we het ook mee. Momenteel speelt het proces van de 'blokkeerfriezen'. Blijkbaar vonden zij dat de burgemeester niet had geluisterd naar hun verzoek om een demonstratie tegen te houden. Voor hen is hun gelijk absoluut. Dus gaan ze zelf de demonstratie tegenhouden. Dat ze daarbij verkeersregels en veiligheidsregels overtreden valt in voor hen weg tegen het onrecht dat ze zeggen tegen te gaan. En de andere partij is even heilig overtuigd van het eigen gelijk. Zij vragen de rechter een training op te leggen aan de Friezen, waarin ze wordt bijgebracht dat de demonstranten gelijk hebben. Werkelijk luisteren doen ze aan geen van beide kanten en de rechtszaak heeft ze enkel nog verder uit elkaar gedreven. Zo zijn er nog nog veel meer voorbeelden te noemen. Zodra de eigen mening in beton gebeiteld is, wordt het onmogelijk open te staan voor de mening van een ander. Die ander zal dan niet meer bereid zijn om naar jou te luisteren. De ander, die een ander perspectief heeft, andere ervaringen. Wanneer het lukt om wel ervaringen met elkaar te delen, is het mogelijk om ergens halverwege uit te komen. Dat kan alleen als je bereid bent naar de ander te luisteren. Naar wat die ander ervaart, naar hoe die ander kijkt of hoort. Naar hoe die ander anders is dan jij en andere inzichten heeft. Wat is het grootste gebod? Het begint met luisteren!

Luister, de Eeuwige onze God is één! Heb hem lief! Hoe doe je dat, God liefhebben? Ook dat vertelt Jezus en ook dat zou de vragensteller kunnen weten. Wij hebben het vanmorgen uit de Wet van Mozes gehoord, als conclusie van een hele reeks praktische aanwijzingen: Je zal je naaste liefhebben als jezelf. Het lijkt een beetje op de samenvatting die Rabbi Hillel geeft: "Wat jij haat, doe dat je naaste niet aan."

In de Bergrede zegt Jezus iets soortgelijks:

"Behandel mensen zoals je zelf behandeld wil worden."

Het is de Gouden Regel die in veel religies en culturen terugkomt. Het lijkt allemaal op elkaar, en toch is er een verschil. Behandel een ander zoals je zelf behandeld wil worden: daarbij ben je zelf de maatstaf van hoe je met een ander omgaat. En mensen zijn nu eenmaal heel verschillend. Sommige mensen vinden het bijvoorbeeld heerlijk om lekker vertroeteld te worden als ze een beetje ziek zijn. Andere willen juist liever alleen gelaten

worden en uitzieken. Stel, ik ben een vertroeteltype en mijn partner wordt ziek. Dan zit ik dus goed als ik ga vertroetelen. Maar stel dat die partner daar nu juist helemaal niks van wil hebben. Dat die er juist behoefte aan heeft om alleen gelaten te worden... Je zou het dus eigenlijk anders moeten formuleren: Behandel een ander zoals die ander behandeld wil worden. Zo kan je de uitspraak: 'Heb je naaste lief als jezelf' ook lezen. Het uitgangspunt is hier juist de ander. Dat dwingt je om eerst naar de ander te luisteren. Accepteer de ander zoals je zelf ook geaccepteerd wil worden, compleet met alle verschillen die er zijn. Eigenlijk begint ook dit gebod met: Luister! Hoor!

Het eerste gebod is: Heb God lief. Met al je emoties én al je ratio. Het tweede gebod is: heb je naaste lief als jezelf! Dat is geen ranglijst, eerder een soort van synoniem. God liefhebben doe je door je naaste lief te hebben. Want als we God ergens kunnen ontmoeten, dan toch in de blik van degene naast ons of tegenover ons. Deze gedachte werd afgelopen week prachtig verwoord in een interview in Dagblad Trouw met de Kroatisch-Amerikaanse theoloog Miroslav Wolf:

"Om God te leren kennen moet je je openstellen voor vertrouwen, liefde en vreugde. En die houding ontstaat vaak wanneer je hem ziet bij anderen. Je ziet hem weerspiegeld in levens die gestempeld zijn door vertrouwen, liefde en vreugde."¹

Vertrouwen, liefde en vreugde zijn bij Volf kernwoorden. Vreugde is voor hem zeker niet vergelijkbaar met lol. Hij ziet het ongeveer als een besef dat het kwaad niet overwint. Vreugde als overwinning van zwaarigheid en tobberigheid, als weg door verdriet of angst heen. God is een God van levenden. Dat is niet iets om over in discussie te gaan, dat is iets om verheugd over te zijn, iets om te vieren! Misschien klinkt dat ook wel door in het 'Luister, Israël!' Luister naar de liefde, de trouw, de vreugde van God voor mensen. Luister naar de liefde, trouw en vreugde die je in andere mensen ervaart. Luister, daar begint het mee.

De Schriftgeleerde uit het evangeliefragment heeft goed geluisterd. Hij herhaalt min of meer wat Jezus heeft gezegd en voegt er nog een element aan toe, verwijzend naar Hosea 6:6 Want liefde wil ik, zegt God, en geen offer. Liefde en kennis. Dat komt in de buurt van Gods Koningschap, Gods heerschappij. Zo heeft God het bedoeld. Daarna durfde niemand Jezus nog een vraag te stellen. Het gesprek is uit en dat is goed. Zo kwam ik het in een commentaar tegen. Dat het goed is dat er geen vragen meer komen. Toch heb ik daar wel mijn twijfels bij. Of dat zo goed is. Want als er geen vragen gesteld worden, als geen gesprek is, kan er ook niet geluisterd worden. God liefhebben en je naaste als jezelf, dat is volgens mij niet het einde van het gesprek: zo moet het! Volgens mij zou dat het begin van gesprek moeten zijn: Hoe doen we dat? En hoe blijven we dat doen? En met wie? Laten we vooral blijven luisteren!

Amen

1 Dagblad Trouw, vrijdag 9 november 2018